

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

**ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ
УКРАЇНИ**
XIX — початку XX ст.

Збірник наукових праць

Голова редколегії
член-кор. НАН України О.П. Реєнт

Засновано в 2000 р.

ВИПУСК 29

КИЇВ – 2019

Повна назва: Проблеми історії України XIX — початку XX ст.

Скорочена назва: Проблеми історії України XIX — поч. XX ст.

Періодичність: двічі на рік

Засновник і видавець: Інститут історії України НАН України

Адреса редакційної колегії та видавця: 01001, Київ, вул. Михайла Грушевського, 4, тел. (044) 279-19-02, E-mail: histukr.xix-xx@history.org.ua

Пропоноване видання є двадцять дев'ятим випуском наукових студій відділу історії України XIX — початку XX ст. Інституту історії України НАН України. Воно продовжує традицію публікації результатів науково-дослідницької діяльності співробітників, аспірантів та здобувачів Інституту, працівників провідних вітчизняних наукових установ та викладачів вищих навчальних закладів України.

У збірнику висвітлено широке коло політичних, соціально-економічних і культурницьких питань з історії українських земель XIX — початку XX ст. Також представлено розвідки з методології, історіографії, джерелознавства та матеріали наукової конференції до 200-ліття П. Куліша.

Редакційна колегія: *О. П. Ресніт* (голова редколегії), *В. В. Шевченко* (секретар редколегії), *В. Й. Борисенко*, *О. І. Гуржій*, *О. В. Добржанський*, *Г. Д. Казьмирчук*, *І. А. Коляда*, *В. П. Коцур*, *О. А. Удод*, *Л. Ф. Циганенко*, *В. С. Шандра*, *Н. А. Шин*

Рецензенти: д.і.н., професор *Т. Г. Гончарук*, д.і.н., професор *І. Я. Райківський*, д.і.н., професор *І. А. Фареній*

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту історії України НАН України (протокол № 9 від 28 листопада 2019 р.)

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України у галузі історичних наук (Наказ МОН України № 515 від 16.05.2016 р.)

Видання індексується у наукометричних і реферативних базах даних: Україніка наукова, РИНЦ, Slavic humanities index, Google Scholar

ISSN 2307-5791 (Print)
ISSN 2307-5805 (Online)

© Інститут історії України НАН України, 2019

Key title: Problemi istorii Ukraïni XIX — počatku XX st.

Abbreviated key title: Probl. istor. Ukr. XIX — počatku XX st.

Parallel title: Problems of the history of Ukraine of XIX — beginning XX cc.

Published 2 times a year

Founder and Publisher: Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine

Address of the Editorial Board and Publisher: 4 Mykhailo Hrushevskyyi str., Kyiv, 01001, Ukraine, tel. (044) 279-19-02, E-mail: histukr.xix-xx@history.org.ua

The offered edition is the twenty-ninth issue of scientific studios of Department of the History of Ukraine XIX — early XX c. to the Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine. Edition continues tradition of publication of the results of scientifically research activity of employees, graduate and doctoral students of the Institute, workers of researches the leading domestic scientific establishments and teachers of higher educational establishments of Ukraine.

The collection covers a wide range of political, socio-economic and cultural background in the history of the Ukrainian lands of the nineteenth, early twentieth century. There are articles devoted to the methodology, historiography, sources and proceedings of the Conference to the 200th anniversary of P. Kulish.

ЗМІСТ

Розділ I

СТОРИНКИ ВІТЧИЗНЯНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІСТОРІЇ

<i>Добржанський С. О.</i> Політичні та соціально-демографічні фактори підготовки до запровадження реформи 1870 р. у містах Правобережної України	7
<i>Довжук І. В.</i> Формування промислового пролетаріату на Півдні України у післяреформений період	20
<i>Донік О. М.</i> Купці в Київській думі: реалізація соціокультурних ініціатив (1870 р. — початок ХХ ст.).....	32
<i>Мазур В. В.</i> Розвиток системи пенсійного забезпечення робітників Російської імперії на початку ХХ ст.: законодавчі ініціативи та нереалізовані проекти	66
<i>Мельничук К. В.</i> Участь органів селянського самоврядування у забезпеченні військової повинності та потреб армії у другій половині ХІХ — на початку ХХ ст.	80
<i>Шандра В. С.</i> Державні стимули до набуття дворянами військової професії у другій половині ХІХ — на початку ХХ ст.	95

Розділ II

ПОЛІТИЧНІ СТУДІЇ

<i>Крижановська О. О.</i> Русифікаційна політика й ідеологія Російської імперії та національне самосприйняття українців (ХІХ — початок ХХ ст.).....	112
<i>Лисенко О. В.</i> Вплив органів місцевого самоврядування в Україні імперської доби на становлення її незалежності у 1917–1918 рр.	130
<i>Ніколайчук Д. О.</i> Проект заснування Київського градоначальства: причини появи та основні положення	145
<i>Шевчук А. В.</i> Принципи діяльності кримінальних департаментів головних судів Правобережної України (1791–1831 рр.)	157

Розділ III

ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ, НАУКИ ТА ОСВІТИ

<i>Милько В. І.</i> Підготовка повітових органів земського самоврядування України до запровадження загальної початкової освіти (1907–1914 рр.).....	184
---	-----

Савчук Н. І. Державне регулювання розвитку шкільного туризму та екскурсійної діяльності в Російській імперії (друга половина XIX — початок XX ст.).....202

Янишин Б. М. Українська освіта в автономній Галичині: Вищі вакаційні літні курси у Львові.....217

Розділ IV

МЕТОДОЛОГІЯ. ІСТОРИОГРАФІЯ. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

Шевченко В. В. Спогади В. Д. Машукова як джерело вивчення садово-паркового простору Катеринослава.....231

Розділ V

ЗА МАТЕРІАЛАМИ КОНФЕРЕНЦІЇ «Я в усьому світі не находжу спокою...» (до 200-ліття Пантелеймона Куліша)

Ресніт О. П. Шляхом пошуків, каторжної праці та болісних хитань: Пантелеймон Куліш в українському відродженні XIX ст.243

Коляда І. А. Українці та росіяни — порівняльний аналіз ментальності та політичної культури: рефлексії Пантелеймона Куліша250

Медвідь Ф. М., Твердохліб А. І. Історіософська концепція Пантелеймона Куліша в контексті українського національного відродження.....260

Молчанов В. Б. Матеріальне становище населення України за життя П. Куліша275

Наумова Н. Г. До історії створення Тарасом Шевченком портрета Пантелеймона Куліша у 1843 році.....298

Редакційна колегія.....308

CONTENTS

Section I

THE DOMESTIC SOCIAL AND ECONOMIC HISTORY

- Dobrzhanskyi S. O.* Political and socio-demographic factors of preparation for the reform in 1870 in the cities of the Right-Bank Ukraine 7
- Dovzhuk I. V.* Formation of industrial proletariat in the South of Ukraine in the post-reform period 20
- Donik O. M.* Merchants in the Kyiv дума: realization of socio-cultural initiatives (1870 — the beginning of the XX century) 32
- Mazur V. V.* The system of the pension providing of workers of the Russian Empire at the beginning of the XX century: legislative initiatives and unrealized projects 66
- Melnychuk K. V.* Participation of peasant self-government in the military service and providing of the needs of the army in the second half of the XIX and early XX centuries 80
- Shandra V. S.* State incentives for the nobles for the obtaining the military profession in the second half of the XIX — early XX centuries 95

Section II

POLITICAL STUDIES

- Kryzhanovska O. O.* Russification policy and ideology of the Russian Empire and national self-perception of Ukrainians (XIX — early XX century) 112
- Lysenko O. V.* Influence of local self-government bodies in Ukraine in the imperial times on the establishment of its independence in 1917–1918 130
- Nikolaichuk D. O.* Project institute of the Kyiv gradonachalstvo (city administration): causes and main provisions 145
- Shevchuk A. V.* Operational principles of criminal departments of the Supreme Courts in the Right-Bank Ukraine (1791–1831) 157

Section III

HISTORY OF THE CULTURE, SCIENCE AND EDUCATION

- Mylo V. I.* Preparation of zemstvos self-government of Ukraine for the implementation of compulsory elementary education (1907–1914) 184

Savchuk N. I. State regulation of the development of school trip and excursion activities in the Russian Empire (second half of XIX — early XX centuries).....202

Yanyshyn B. M. Ukrainian education in autonomous Galicia: Advanced summer courses in Lviv217

Section IV

METHODOLOGY. HISTORIOGRAPHY. SOURCE STUDIES

Shevchenko V. V. V. D. Mashukov's memoirs as the source of studying the garden and park space of Katerynoslav231

Section V

PROCEEDINGS OF THE CONFERENCE

TO THE 200th ANNIVERSARY OF PANTELEIMON KULISH

Reient O. P. By means of searching, hard labour and painful hardships: Panteleimon Kulish in the XIXth century Ukrainian revival243

Koliada I. A. Ukrainians and Russians — a comparative analysis of mentality and political culture: Panteleimon Kulish's reflections.....250

Medvid F. M., Tverdokhlib A. I. The historiosophical concept of Panteleimon Kulish in the context of the Ukrainian national revival260

Molchanov V. B. Material situation of the population of Ukraine in the life of P. Kulish.....275

Naumova N. H. To the problem of creating of Panteleimon Kulish portrait by Taras Shevchenko in 1843298

Editorial Board308